

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET
1068 Budapest, Benczúr u. 33.
1399 Budapest Pf.: 701/518
TEL.: 351-0413, 321-4830; FAX: 322-9297
E-mail: linginst@nytud.hu
Honlap: www.nytud.hu

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
TUDOMÁNYOS BESZÁMOLÓJA A 2005. ÉVRŐL**

I. Az intézet fő feladatai a beszámolási évben

a) Nyelvtudományi alap kutatások végzése

a1) A mai magyar nyelv leírása és nyelvtanelméleti kutatások

A nyelvtan valamennyi részrendszerének elméleti szempontú, illetve formális alapú megközelítése; az alsóbb szintek graduális jelenségeinek, az adverbiumok mondattani és jelentéstani kérdéseinek, a mondatok információs szerkezetének a vizsgálata. A számítógépes nyelvészeti kutatások keretében a nyelvi tanulórendszer kialakításának munkálatai. *A magyar nyelv kézikönyve* második kiadásához a kézirat elkészítése. *A mondat információtartalma* című magyar–francia tanulmánykötet megírása, kiadásra előkészítése

a2) Magyar nyelvtörténeti kutatások

A középmagyar kor történeti nyelvtana keretében a következő fejezetek elkészítése: A felszólító mondatok; A tagolatlan tagmondatok; A mondat szórendje és aktuális tagolása (17. század); A faktitív és kauzatív igék kötött határozós szerkezetek; Az állítmány szerkezetek és szófaja; A minőségjelzői szerkezetek I.

Ómagyar kódexek kritikai szövegkiadása: a Keszthelyi Kódex (1522) bevezető tanulmányának és az Érsekújvári Kódex (1531).kéziratának elkészítése.

a3) Élőnyelvi kutatások

A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú anyagából 8 interjú hangfájlokra bontása, valamint „ellenőr-CD-k” készítése. *A nyelvcsere longitudinális vizsgálata* című kutatás összefoglaló tanulmányának elkészítése. *A nyelvi másság dimenziói* című kutatásban a terepmunka-adatok statisztikai feldolgozása és újabb záró tanulmányok megírásának irányítása. A mai magyar nyelvhasználat jellemzése. A nyelvcsere, nyelvmegtartás és a kétnyelvűség kutatása a nyelvi kisebbségeknél. A cigánynyelvi kutatások között a beás nyelv mondatának leírása és a romani nyelvi közösség társalgási stratégiáinak kutatása.

a4) Finnugrisztikai, uralisztikai vizsgálatok

A Komplex uráli nyelvészeti adatbázis munkálatainak befejezése. Szociolingvisztikai szempontú obi-ugor lexikológiai, magyar hangtörténeti, valamint szamojédológiai kutatások végzése. A permisztika területén dialektológiai és történeti vizsgálatok megkezdése. Több uráli nyelvre kiterjedő tipológiai szempontú monográfia koncepciójának kidolgozása.

a5) Fonetikai kutatások

A koartikulációs folyamatok vizsgálata különböző területeken (zöngésedés, alternatív koartikulációs ejtések, mássalhangzó-kapcsolódások, nazálisok hatása). Az önmonitorozás folyamatának elemzése a „nyelvbtlás-korpusz” adatai alapján és kísérletsorozatban. A hírolvasás intra- és inter-individuális prozódiai sajátosságainak vizsgálata. Hatéves gyermekek beszédpercepció folyamatának vizsgálatát.

a6) Neurolingvisztikai és pszicholingvisztikai kutatások

A magyar nyelvű agrammatikus afáziásoktól nyert adatok értelmezése nyelvtanelméleti keretekben, továbbá kísérletes, kiváltott agypotenciál vizsgálatokkal és más nyelvi tesztekkel. A nyelvbtlások, az időkorai és az afáziások tévesztések hangtani elemzése. Az anyanyelvvelsajátítás specifikus nyelvi zavarának a jellemzése..

a7) Orientalisztikai kutatások

A turkológia: az óanatoliai török (óoszmánli) nyelv (14–15. század) kutatása, szövegkiadások. Tibetisztikai és afroázsiai nyelvészeti vizsgálatok.

b) Innovációk, fejlesztések végzése

b1) Nyelvtechnológiai kutatások

A magyar-angol gépi fordító, az ontológiaépítő, a magyar wordnet fejlesztő és a természetes dialógus modelláló projektek sikeres művelése. Együttműködés a CLEF nemzetközi információ-visszakereső verseny lebonyolításában. A Xaira korpuszkezelő rendszer magyar változatának és az INTEX rendszer új változata, a NooJ rendszer magyar moduljának elkészítése.

b2) *Lexikográfiai kutatások, A magyar nyelv nagyszótárának készítése*

A magyar nyelv nagyszótára A és B betűs anyagának és az apparátuskötetnek az elkészítése. Az *Új magyar tájszótár* 5. (Sz—Zs) kötete főszerkesztési munkáinak első szakasza (kb. 10.000 szócikk főszerkesztése).

b3) *Az iskolai nyelvi nevelés integrált tananyagának elkészítése*

b4) *Közreműködés a kutatónyelvész-utánpótlás nevelésében*

b5) *Országos nyelvészeti tudományos és információs központ működtetése*

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási eredmények

a) Nyelvtudományi alapkutatások

a1) *A magyar nyelv leírása és nyelvtanelméleti kutatások*

- Új, analógia alapú elméletet dolgoztak ki; ennek keretében az alaktan graduális jelenségeit, továbbá a fonotaktika és a fonetikai/percepció jelenségek közti kapcsolatokat értelmezték.
- Az eseményszerkezet és az operátorszerkezet összefüggéseivel foglalkozó projektum eredményeiről elkészült egy angol nyelvű kötet kézírata (*Event structure and the left periphery: Studies on Hungarian*)
- A magyar adverbiumok mondattanának és jelentésstanának leírása során az adverbiumok szórendjét, a „kirekesztő értelmű” adverbiumok viselkedését, a *-nak/nek* ragos szabad határozókat, az adverbialis szerepű igekötőket jellemezték, és új eredmények születtek az időhatározók osztályozásával és egyes módhatározókkal kapcsolatban is.

A szemantikai kutatások eredményeképpen új módszert dolgoztak ki a kontrasztív topik előfeltevéseinek és implikatúráinak a definiálására. Ezt több nemzetközi konferencián (Berlin, Brüsszel, Stokholm) és szakfolyóiratokban mutatták be.

- Elkészült *A magyar nyelv kézikönyve* második, kibővített kiadásának kézírata.
- Elkészült *A mondat információtartalma - La structure informationnelle de la phrase* című kétnyelvű tanulmánykötet.

a2) *Magyar nyelvtörténeti kutatások*

- A középmagyar kor történeti nyelvtana keretében elkészültek az alábbi fejezetek: A felszólító mondatok; A tagolatlan tagmondatok; A mondat szórendje és aktuális tagolása (17. század); A faktitív és kauzatív igék kötött határozós szerkezetei; A minőségjelzői szerkezetek I. A mennyiségjelzői mellékmondatok (megjelent); elfogadott kéziratként megjelenés előtt állnak Az áljelzői mellékmondatok; A faktitív igék szerkezetei; A felkiáltó mondatok.
- Ómagyar kódexek kritikai szövegkiadása: elkészült a *Keszthelyi Kódex* (1522) bevezető tanulmánya. Elkészült az *Érsekújvári Kódex* (1529–1531) kézírata.
- A magyar hangtörténeti kutatásokban a magyar szótag történetét vizsgálták.

a3) *Élőnyelvi kutatások*

- A *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú* (BUSZI-2) anyagából 8 interjú hanganyagát a benne található társalgási modulok, illetve tesztfeladatok szerint kisebb hangfájlokra bontották; egy interjút – a társalgási modulok számától függően – 280 fájlra. Elkészítettek 5 „ellenőr-CD-t”. Ez az ellenőrizendő adatokhoz, valamint a társalgási modulok lejegyzését tartalmazó html-fájlokhoz a megfelelő hangfájlok hozzárendelését jelenti.
- A *nyelvcseré longitúdinalis vizsgálata*, a magyarországi román–magyar nyelvcseré valóságos időben (1990–2000–2002) történő empirikus kutatása. A vizsgált közösségekben (Kétegyháza) a román–magyar nyelvcseré a folyamat második szakaszába lépett, s a befejező szakasz felé tart. Az adatok szerint a nyelvhasználati szinterek lehetnek olyanok: (a) ahol visszafordult a nyelvcseré, (b) ahol nincs változás a nyelvcserében, (c) ahol a nyelvcseré folytatódott. Az adatok igazolták, hogy a nyelvcseré az egyén, a generációk és a közösség dimenziói szerint *generációs változás*. A vizsgált három életkori csoport közül a középkorúak

nyelvválasztása a legstabilabb, a fiatalok és az idősek nyelvválasztására egyaránt a nagyobb változékonyság a jellemző.

- A *nyelvi másság dimenziói* című kutatásban, melyet kisebbségi közösségekben (beás, bolgár, német, romani, román, szlovák, siket), és egy magyar kontrollcsoportban folytattak, a terepmunka-adatok statisztikai feldolgozása és újabb záró tanulmányok megírásának irányítása zajlott, 4 záró tanulmány elkészült.
- A kodifikált nyelvhasználati formákhoz kapcsolódó nyelvi attitűd vizsgálatához újabb kérdőíves gyűjtés folyt kiegészítve interjúkkal. A kérdőíves anyag feldolgozásának részeredményeiről egy tanulmány és három konferencia előadás készült.
- A beás leíró nyelvtan mondattana megírásához szükséges korpuszelemzéseket elvégezték.
- Leírták a romani beszélőknek a romani nyelvvel, nyelvhasználattal kapcsolatos ideológiáit és gyakorlatait, a szociológiai hierarchiákat mutató társalgási stratégiáit.

a4) Finnugrisztikai kutatások

- A *Komplex uráli nyelvészeti adatbázis* című NKFP projektum részeként elkészült és CD-n terjeszthető az Urali Etimológiai Adatbázis (UEDb), a nganaszan, az udmurt és a manysi morfológiai elemző, továbbá lezárultak a hanti szövegfeldolgozások és kiadásra való előkészítések munkálatai.
- Az etimológiai és lexikológiai kutatások során megszületett a *Másodlagos egyezések az obi-ugor kori etimológiákban* című tanulmány.
- A Schmidt Éva Könyvtár első köteteként a MTA Néprajzi Kutatóintézetével együttműködésben megjelent a kutató által írt, az északi osztjakok ezredfordulós életkörülményeit, szociokulturális és nyelvi helyzetét feltáró útijelentések gyűjteménye.
- Az Udmurt nyelvjárás atlasz munkálatai keretében rögzítették az Alnasi, a Grahi, a Kijaszi, a Kiznyeri, a Mozsgai és a Kis-Purgai járások, továbbá a Kirovi Terület és Tatarsztan területén található gyűjtőpontokon készített füzetek anyagát.
- Az Orosz Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével elkezdődött az északi szamojéd kutatások koncepciójának kidolgozása és egy nemzetközi szamojédológiai kerekasztal-konferencia előkészítése.
- Elkészült a nganaszan morfológiai szótár, mely jelenleg e nyelv legteljesebb szótára.
- Elkészült az uráli nyelvek legfőbb tipológiai jellemzésére koncentrált idegen nyelvű monográfia koncepciója, továbbá három próbaféjezet magyar nyelven.

a5) Fonetikai kutatások

- A koartikulációs folyamatok kutatásában meghatározták az intervokális /h/ és az abszolút szóvégi felpattanó zárhangok zöngéességének mértékét, akusztikai jellemzőit mintegy 2200 adat alapján. Mintegy 500 magyar mássalhangzó-kapcsolódás akusztikai-fonetikai elemzése történt meg; valamint 3000 újabb szó felvétele, digitalizálása és annotálása. A nazális koartikuláció elemzésében a formánsfrekvenciák adatolása, feldolgozása és a tendenciák meghatározása befejeződött.
- Az önmonitorozás elemzése a fonetikai, fonológiai működések és a lexémaaktiválás sajátosságaira mutattak rá. A különféle típusú nyelvbotlások korrekcióinak kísérletes elemzése új megvilágításba helyezte a beszédprodukciónak a folyamatában az egyes szintek működését és funkcionális jelentőségét.
- A hírolvasás prozódiai szerkezetében az intra- és inter-individuális prozódiai komponensek közül a ritmikai elemeket, az alapfrekvencia változását, az intenzitás időbeni lefolyását adatolták hat beszélő médiafelvételei alapján. A mérési eredményekből olyan modellt alakítottak ki, amelyben számszerű adatokkal megadhatók a hírolvasásra jellemző stílusjegyek.
- 200 hatéves gyermek beszédpercepció adatainak (egyénenként 9 tesztben 90 adat) adatbázisos rögzítése és elsődleges feldolgozása megtörtént.

a6) Neurolingvisztikai és pszicholingvisztikai kutatások

- Kimutatták, hogy az agykérgi sérülések (afáziák) során előálló, magyar nyelvi hibákban nem pusztán a munkamemória, hanem az agykéregben genetikailag kódolt univerzális nyelvten elvei, megszorításai is korlátozódnak.
- A magyar nyelvi mondatfeldolgozást kísérletes, kiváltott agypotenciál vizsgálatokkal kutatták. Az eredmények szerint az alany-ige számegegyeztetés megítélésénél az agyi bioelektromos aktivitások közül a korai bal elülső negativitás (LAN) megjelenése az alanyra vonatkozó egyeztetési információk keresését jelzi, amikor az ige a mondat végén van. Kimutatták továbbá, hogy a szabályos alakokat kezelő nyelvi rendszer és a (kivételeket kezelő) asszociatív memóriarendszer nem válik szét, hanem neurológiailag együttműködik.
- Fonológiai (hangnyelvtani) szekvenciaszervezési stratégiákat írtak le az időskori tévesztések, a nyelvbtlások, és afáziás tévesztések korpuszai alapján.
- A gyerekkori nyelvi fejlődési zavarnál mutatkozó profil feltérképezésére tesztelték az igeöntőmozgatást, az egyeztetést, és kidolgoztak egy tesztet a névmások értelmezésére.
- Megírták a diszlexia prevencióval kapcsolatos, összefoglaló könyv kéziratát.

a7) Orientalisztikai kutatások

Az óanatóliai török (óoszmánli) nyelv (14–15. század) vizsgálata keretében elkészültek a következő szövegkiadások: Attár: *Tezkiretü'l-Evliya...* 3. részét jelenetették meg; a *Ferec ba^cd es-sidde* két kötetét nyomdába adták; befejezték a kréai kádi *Sicill*-ek 2. kötetét és elkészítették a *Turkologischer Anzeiger* 26. kötetét. Elkezdődött a *Fontes Orientales* új sorozatának kiadása. A tibetisztikai kutatások keretében a mongol és tibeti nyelvi kölcsönhatásokat vizsgálták. Az afroázsiai nyelvészeti vizsgálatokban 11, idegen nyelvű tanulmány jelent meg, jól halad az óegyiptomi etimológiai szótár 3. kötetének az előkészítése.

b) Innovációk, fejlesztések végzése

b1) Nyelvtechnológiai kutatások

- 4 nagy pályázat (magyar-angol gépi fordító, ontológiaépítő, magyar wordnet-fejlesztő és természetes dialógust modelláló projektek) munkálatainak keretében számítógépes nyelvészeti modelleket, keretrendszereket, és számítógépes alkalmazásokban is felhasználható nyelvi erőforrásokat fejlesztettek ki. Részt vettek a CLEF 2005 nemzetközi információ-visszakereső verseny megszervezésében és a pályázatok elbírálásában. A versenyre egy 12 millió szavas lemmatizált és morfológiailag elemzett korpusz, valamint 22 strukturált témaleírás készült el. A pályázatok elbírálása során mintegy 22 ezer hír ellenőrzésére került sor.
- A *Magyar Egységes Ontológia* NKFP-pályázat keretében elkészült egy tudásreprezentációs keretrendszer és egy működő változatának az implementációja.
- Korpuszfejlesztések: (i) Megtörtént a *Kárpát-medencei magyar nyelvi korpusz* teljes anyagának (15 millió szó) elemzése, a korpusz beépült a *Magyar nemzeti szövegtár* adatbázisába. (ii) Az MNSZ-t illetve a KMMK-t beépítették a *British National Corpus*-hoz használt Xaira korpuszkezelő rendszerbe is, melynek elkészült a magyar nyelvre átültetett változata. (iii) A *Magyar nemzeti szövegtár* kibővült a *Digitális irodalmi akadémia* teljes anyagával is, így a Szövegtár 195 millió szavasra nőtt. (iv) Elkészültek a magyar nyelvtani/morfológiai modulok az INTEX/NooJ keretrendszerhez, melyek szabadon letölthetők a projekt oldaláról (<http://perso.wanadoo.fr/rosavram/>).
- Befejeződtek a Magyar morfológiai elemző és adatbázis (morphdb.hu) munkálatai, és megkezdődött a nyelvi tanulórendszer kialakítása a *Nyelvbányász* projektum keretében.

b2) Lexikográfiai kutatások. A magyar nyelv nagyszótára

- Elkészült *A magyar nyelv nagyszótára* első kötetének és az appatátuskötetnek a kézírata. Befejeződött az A és a B betűs szócikkek szerkesztése. Elkészült a szótár teljes C betűs

címszólistája, valamint a Cs és a D betűs címszavak kiválogatása is jelentősen előrehaladt. Elkészült az egységes bibliográfiai adatbázis, s ehhez kapcsolódóan az utolsó szakaszába jutott a bibliográfiai adatok formai egységesítése, illetve ellenőrzése.

- Fontos informatikai fejlesztés volt a *Magyar történeti szövegtár* rendszerszerű javítása, mind tartalmi-filológiai, mind technikai-technológiai szempontból. Ennek eredményeképpen elkészült a korpusz új, foliós változata.
- Az *Új magyar tájszótár 5. (Sz—Zs)* kötetébe az Sz és T betűs anyagból 12.000 szócikk főszerkesztése és a szócikkek egységesítése történt meg.

b3) Részvétel a kutatónyelvész utánpótlásképzésben: az MTA–ELTE Elméleti nyelvészet szak és doktori program működtetése

Az MTA–ELTE Elméleti nyelvészet szakon 2005-ben 49 diák, a doktori programon pedig 25 hallgató tanult. A doktori programon három sikeres PhD-védés volt.

b4) Az anyanyelvi nevelés fejlesztése

A Sulinova Kht szervezte projektumban elkészült az 5., 7. és 9. évfolyam szövegértés–szövegalkotás integrált anyanyelvi tananyaga. Oktatását kb. 120 iskolában kezdték meg.

III. Hazai kapcsolatok és pályázatok

Pályázatok

- A kiterjedt pályázati tevékenységkörben művelt legfontosabb OTKA projektumok: *Az adverbiumok mondattani és jelentéstani kérdései, A fonológia és morfológia analógia-alapú megközelítése, Magyar generatív mondattan, Permi nyelvészeti adatbázisok, A csornai járás földrajzi neveinek adattárba rendezése, Mikola Tibor hagyatékának gondozása (az SzTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszékével közösen.), A középmagyar kor történeti mondattana, Strukturális magyar nyelvtan IV – A lexikon szerkezete, Az Akadémiai Nagyszótár készítése.*
- Jelentős NKFP projektumok is működtek, konzorciumi keretekben intézményközi együttműködéssel. A legfontosabbak: *Természeteshez közeli ember-gép kapcsolat megvalósítása információs rendszerekben, Nyelvbányász (önszervező nyelvi tanulórendszer), A magyar-angol gépi fordító rendszer, A Magyar egyesített ontológia (lexikai szemantikai alapú számítógépes nyelvészeti rendszer) Nyelvjárási digitális hangarchivum*
- A NKÖM és az NKA által hirdetett sikeresen elnyert pályázat keretében megjelent a *Schmidt Éva Könyvtár* sorozat első kötete.
- HEFOP-projekt keretében folyik a *Formális szemantika* egyetemi tankönyv írása. .
- GVOP projektum: *A Magyar ontológia építése és alkalmazása információkinyerő rendszerekben* keretében zajlik magyar wordnet fejlesztése

A 2005-ben lezárult, legfontosabb sikeres pályázatok:

Komplex uráli számítógépes adatbázis c. NKFP-pályázat, *Édes anyanyelvünk 2: Örökhagyók* c. NKÖM – NKA pályázat, *A Magyar történeti szövegtár korszerűsítése*” c. IHM-MTA projektum, *A nyelvi másság dimenziói: A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* c. NKFP projektum.

Együttműködés a hazai társadalomtudományi kutatóintézetekkel és más kutatóhelyekkel

- Három nagy pályázaban (magyar-angol gépi fordító, valamint ontológiaépítő NKFP és magyar wordnet fejlesztő GVOP pályázat) folyt együttműködés a Morphologic Kft-vel és a SzTE-vel, a BME Média Oktatási és Kutatási Központtal és a BME Média Oktatási és Kutatási Központtal szabadon felhasználható nyelvtechnológia eszközök kifejlesztésében.
- Az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékével (konzorcium tag), és a Magyarországi

Szlovákok Kutatóintézetével együtt végzik *A nyelvi másság dimenziói* című NKFP projektum eredményeinek további feldolgozását.

- *A Magyarországi Románok Kutatóintézete* tervezi a román Gyula monográfiájának megírását. A munkálatokból a nyelvészeti fejezet megírásában vesznek részt.
- Közös kutatásokat folytak az SZTE BTK Megismeréstudományi Csoportjával a nyelvi diagnosztika képzés curriculumának kifejlesztésében, az MTA Pszichológiai Kutatóintézetével a mondatfeldolgozás elektrofiziológiai korrelátumait vizsgáló kísérletben és a DTE BTK Általános és alkalmazott nyelvészeti tanszékével a nyelvi és a kognitív rendszerek rekurzív műveleteinek témaköreiben
- Együttműködtek az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai és Dialektológiai Tanszékével és az MTA Zenetudományi Intézetével archív nyelvjárási hangfelvételek digitalizálása és digitális hangarchívum létrehozása céljából; az MTA Néprajzi Intézetével több témakörben is így az intézeti hangarchívumán végzett fonetikai kutatások során, valamint Schmidt Éva útijelentéseinek összegyűjtésében és az első kötet megjelentetésében, ennek kapcsán közös könyvbemutatót tartottak a Tudomány Ünnepe alkalmából.
- *A magyar nyelv nagyszótára* szoros együttműködésben készül az ELTE BTK TKI kutatócsoportjával
- Az MTA–ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoportjával közösen a 1988-as *Nézetek-B* nevű vizsgálatot részlegesen megismételték egy almintán *valóságosidő-vizsgálatként*.

Az intézet által szervezett fontosabb hazai és nemzetközi konferenciák, szakmai találkozók:

- *7th International Conference on the Structure of Hungarian* a magyar nyelv nyelvtanának leírásáról modern elméleti keretekben (a VAB és a VE BTK közreműködésével).
- *COMPLEX 2005* nemzetközi számítógépes lexikográfiai konferencia
- *a Beszédkutatás 2005* konferencia
- *Műhelytalálkozó a nyelv művelés megújításáról* (a szlovákiai Gramma Nyelvi Irodával)
- *Obi-ugorok a XXI. században* konferencia,
- *A szemantika perspektívái* c. szakmai találkozó.
- Tudományközi szeminárium folyt *a jogelmélet és a nyelvtanelmélet kapcsolatairól*, filozófusok, nyelvészek és jogászok részvételével.
- *Kísérletes nyelvészet* címmel 8 kutatóintézet és egyetem kutatói tartottak előadásokat az intézetben.

Tudományos közélet

Az intézet munkatársai részt vesznek – többek között – az MTA Elnöksége, MTA Akusztikai Komplex Bizottsága, Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottsága, az MTA Nyelvtudományi Bizottság, MTA Magyar Nyelvi Bizottság, a Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Egyesület munkájában. Intézeti munkatárs az Uráli Munkabizottság elnöke, egy másik intézeti kutató pedig a nyelvészeti szakzsűri elnöke az OTKÁ-ban. Egy munkatárs alapító tagja a Magyar UNESCO Bizottság szakmai albizottságának, a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsának. *A magyar nyelv kézikönyve* 1. kiadása elnyerte az Akadémiai Kiadó nívódíját.

Országos nyelvészeti tudományos és információs központ működtetése

- Az intézet által működtetett, *Nyelvészinфо* elektronikus levelezőrendszer 700 címre küldött információkat az aktuális tudományos eseményekről, pályázatokról és sok más tudnivalóról.
- Az intézet Nyelvészeti portáljára 2005-ben újabb 400 link került fel. Az intézet honlapjára való belépések száma meghaladta a 280.000-et, ami 100.000-rel több a 2004-es belépés számnál. 2005-ben a honlapon és a portálon az adatforgalom több mint 51.000 Mbyte volt.
- *A Fonetika* honlap magyar és angol nyelven tartalmaz interaktívan működő adatbázisokat, hangarchívumot, oktatási és tudományos anyagokat tartalmaz..

- A *Neuroinfo* honlap a legújabb a magyar és angol nyelvű neurolingvisztikai publikációkat és friss teszteredményeket teszi elérhetővé.
- Az intézeti könyvtár leltári állománya 940 dokumentummal bővült. Továbbfejlesztették az elektronikus szolgáltatásokat (többnyelvű katalógus, repertórium). Az év során mintegy 3800 személyes és 4000 online látogató volt.
- Az Akadémiai Kiadóval együttműködve az intézet sikeres pályázatot hirdetett a megvédett doktori disszertációk kiadására.
- A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézzel konferenciát szerveztek *Többnyelvűség és identitás a Kárpát-medencében* címmel.
- Továbbfejlesztették *A magyar kísérleti beszédkutatás története* című állandó kiállítást.
- Folyamatosan működött a közönségszolgálat, a nyelvi tanácsadás. Kiterjedt szakértői tevékenységeket folytattak, többek között az Európai Parlament Tájékoztatási Irodájának felkérésére nyelvi lektorálási munkákat végeztek, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia felkérésére szakértőként részt vettek az egyházi terminológia írásmódjának egységesítésére alakult ad hoc bizottság munkájában

Szerkesztőségek

Az intézetben található a *Nyelvtudományi Közlemények*, az *Acta Linguistica Hungarica* és a *Finnugor Világ* szerkesztősége. Az intézet munkatársai részt vesznek a következő hazai periodikák szerkesztésében is: *Magyar Nyelvőr*, *Nyelvtudomány*, *Modern Nyelvoktatás*, *Beszédgyógyítás*, *Alkalmazott Nyelvtudomány*.

Részvétel a felsőoktatásban

Az MTA–ELTE Elméleti Nyelvészet egyetemi szak és doktori program működtetése mellett az intézet munkatársai a következő intézményeknél vesznek részt a felsőoktatásban: az ELTE BTK Mai magyar nyelvi tanszékén, Magyar nyelvtörténeti, szociolingvisztikai, dialektológiai tanszékén, Kínai tanszékén, a Fordító és tolmácsoló intézetben, PPKE Magyar nyelvészeti tanszékén, Német tanszékén és Általános nyelvészeti tanszékén, az SZTE Általános nyelvészeti tanszékén, Magyar nyelvi tanszékén, Finnugor tanszékén, az Angol-amerikai intézetben és a Pszichológiai tanszéke Megismeréstudományi csoportjánál, a Miskolci Egyetem Magyar nyelvészet tanszékén, a PTE Nyelvtudományi tanszékén, a BME Megismeréstudományi tanszékén, a Pszichológiai doktori iskola programjában. Intézeti munkatárs vezetőtanár az Erasmus Kollégiumban és a Kollégiumi Tanács tagja. 2 munkatárs vezet doktori iskolát, 5 munkatárs pedig doktori programot.

IV. Nemzetközi kapcsolatok és nemzetközi felsőoktatás

Nemzetközi projektumok munkatárs irányításával.

- A *The pragmatics of polite self-denigration in the vernacular Chinese language* és a *The Politeness of Chinese Officials – A Study of Addressing Deviances in Pre-modern Chinese Official Discourse* című projektumok (a Chiang Ching-kuo Foundation (Taiwan) támogatásával).
- Sikeres pályázat készült a 8 országot felölelő, 2 évre szóló *Dimensions of Linguistic Otherness: Prospects of Maintenance and Revitalization of Minority Languages* című szociolingvisztikai projektumra, melyet az Európai Bizottság 6. Keretprogramjának 7. prioritásán belül adtak be és a Bizottság támogatásra elfogadta 2006 évi indulással.

Nemzetközi kutatási együttműködések:

- Résztvettek az INTEX/NooJ nemzetközi számítógépes nyelvészeti fejlesztőközösség munkájában, a Cross-Linguistic Evaluation Forum (CLEF) európai egyesület által szervezett számítógépes nyelvészeti együttműködésben, számítógépes nyelvészeti fejlesztések során együttműködtek az Oxfordi Egyetem Számítóközpontjával valamint a Bolgár Tudományos

Akadémia Párhuzamos Nyelvi Modellezés Intézetével.

- Nyelvészeti terepmunkákat végeztek Udmurtiában (dialektológiai kutatások) és a Jamal-Nyenyec Autonóm Körzetben (Oroszország) a hanti szociolingvisztikai kutatások előkészítésére. Ezt megalapozták az Oroszországi Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével és az Izsevszki Állami Egyetemmel (Udmurtia) kialakított kapcsolatok.
- A szociolingvisztikai kutatások során együttműködtek a Lendvai Magyar Kulturális Intézettel, a Groningeni Egyetem Finnugor Tanszékével és a University of Southampton, Center for Transnational Studies kutatóközponttal, a kétnyelvűségi kutatásokban : a Gramma Nyelvi Irodával (Dunaszerdahely, Szlovákia), a készülő román–magyar igei szótár : kolozsvári Szabó T. Attila Nyelvi Intézetével, a magyarországi románok nyelvjárása leírásában: a Román Akadémia Nyelvtudományi intézetével..
- Pszicho- és neurolingvisztikai együttműködés folyt a Purdue Egyetemmel (USA).
- Az interlingvisztika területén a Mickiewicz Egyetemmel (Poznan) volt együttműködés.
- Egy munkatárs ösztöndíjasként szemantikai kutatást folytatott a Zentrum für Allgemeine Sprachwissenschaft, Typologie und Universalienforschung intézményben (Berlin).

Részvétel a nemzetközi felsőoktatásban:

- Intézeti munkatárs előadó volt az LMU (München) Finnugor Tanszékén.
- Részt vettek a Helsinki Egyetem, a Tartui Egyetem és a Tallinni Egyetem nyelvészeti programjainak akkreditációjában..
- Két munkatárs hangnyelvtani kurzust tartott Tromsø-i Egyetemen (Norvégia).

Nemzetközi tudományos közélet

- A *Sociolinguistica* európai évkönyv számára készítik az éves magyar szociolingvisztikai bibliográfiát.
- Az intézet munkatársa *The Year's Work in English Studies* c. narratív bibliográfia (English Association, Oxford University Press) egyik készítője.
- Számos nemzetközi periodika szerkesztésében vesz részt intézeti munkatárs, így: *The Phonetician*, *Govor*, *Journal of Multilingual Communication Disorders*, *Journal of Sociolinguistics*, *Language Policy*, *International Journal of Speech Technology*, *Internacia Pedagogia Revuo*, *Informilo por Interlingvisto* és az *Edukado* internetes portál szerkesztésében.
- Részt vettek a *Forum Acusticum* nemzetközi konferencia *Speech and Communication Acoustics* elnevezésű szakszekciójának megszervezésében.
- Az egyik vezető kutató meghívott plenáris előadója volt az *International Conference on Language Variation and Change (ICLaVE-3)* konferenciának (Amszterdam)
- Néhány fontos nemzetközi funkció, melyeket az intézet munkatársai láttak el: a Nemzetközi Fonetikai Társaság főtitkára, az International Committee of Finno-Ugric Congresses elnöke, illetve tagja, a Magyar Tudományosság Külföldön MTA Elnöki Bizottság tagja, Magyarország képviselője a European Forum on Research Infrastructures (ESFRI) Társadalomtudományi Munkacsoportjában, valamint tagság a Munkacsoport egyik szakértői albizottságában.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk

- Bartha Csilla: Constructing different ethnic identities. Symbolic values, linguistic ideologies and language maintenance in a Hungarian American immigrant community (New Brunswick, NJ) In: *Comunidades e individuos bilingües: Actas di I Simposio Internacional sobre o Bilingüismo* (Eds Pereiro, C. C., Suárez, A. M. és Rodríguez-Yáñez, X.). Vigo: Servicio de Publicacións da Universidade de Vigo. pp 21-33.
- Csúcs Sándor, *Die Rekonstruktion der permischen Grundsprache*. Akadémiai Kiadó, Budapest p 409 .

- É. Kiss, Katalin (ed.): *Universal Grammar in the Reconstruction of Ancient Languages*. Oxford, Oxford University Press. 2005. p 524.
- É. Kiss, Katalin (ed.): *Object Shift. Theoretical Linguistics 31, Number 1-2*. Mouton de Gruyter, Berlin. 2005. p 274
- É. Kiss Katalin: Event structure and discourse linking in Hungarian. *Linguistics 43*, (2005) 131-154.
- Gósy Mária: *Pszicholingvisztika* (2., bővített kiadás). Osiris, Budapest. p 401.
- Gósy Mária (ed.): *Beszéd kutatás*. MTA NYTI, Budapest, 2005, p. 186
- Haader Lea: A Münchener emlék, *Magyar Nyelv 101* [2005.]: 161–178.
- Kálmán László—Trón Viktor: *Bevezetés a nyelvtudományba*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2005. p 155
- Kenesei István: Hungarian in focus (review article). *Journal of Linguistics 41/2* (2005) 409-435.
- Kiefer Ferenc: *Lehetőség és szükségszerűség*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2005, p. 144.
- Kontra Miklós (ed): *Sült galamb? Magyar egyetemi tannyelvpolitika*. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja, 2005 p 254
- Lukács, Á.(2005) *Language Abilities in Williams Syndrome*. Budapest: Akadémiai, p 151.
- Orsós Anna, A nyelvi másság dimenziói: A beás nyelv megőrzésének lehetőségei *Educatio*, 14. évf. (2005) 1. sz. 186-194.
- Oszkó Beatrix – Sipos Mária (ed.): *Uráli Grammatizáló* MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, p 295.
- Piñón, Christopher -- Siptár, Péter (ed.): *Approaches to Hungarian, Vol. 9.: Papers from the Düsseldorf Conference*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2005. p 333
- Piñón, Christopher: Adverbs of completion in an event semantics. In : *Perspectives on aspect*. (Eds. van Hout, A. -- H de Swart – H. Verkuyl.) Springer Verlag. 2005. pp 149–166.
- Rebrus, Péter --Törkenczy, Miklós: Uniformity and Contrast in the Hungarian Verbal Paradigm. In: *Paradigms in Phonological Theory*. (Eds: Laura J. Downing, T. A. Hall, Renate Raffelsiefen) Oxford: Oxford University Press, 2005. pp 263-295.
- Simon Róbert: Buzurg ibn Sahrijár: *India csudálatosságai* (Corvina, 2005) (szöveg, kommentár: pp. 5-131; „A csodás és az idegen Indián innen és túl a muszlim hajóstörténetekben”, pp. 133-185.
- Sipos Mária: Másodlagos egyezések az obi-ugor kori etimológiákban. *Ny K 102*: 35–63.
- Sipos Mária (ed.): *Jelentések Szibériából*. Schmidt Éva Könyvtár I.. MTA Nyelvtudományi Intézet – Néprajzi Kutatóintézet, Budapest. p. 171
- Surányi Balázs: Object Shift and linearization at the PF interface. *Theoretical Linguistics 31*. (1-2): 199-213.
- Szépe Judit: Beszédtévesztések közös elve afáziásoknál, időskorúaknál és mindennapi nyelvbortlásainkban. *Beszédgyógyítás 16/1*: 32–74.
- Takács Gábor: Problems of Afro-Asiatic Historical Phonology: Ancient Remnants of Sibilant Affricates in South Cushitic and Chadic.= Fronzaroli, P. & Marrassini, P. (eds.): *Proceedings of the 10th Meeting of Hamito-Semitic (Afroasiatic) Linguistics (Florence, 18-20 April 2001)*. *Quaderni di Semitistica 25*. Firenze, 2005., Istituto di Linguistica e di Lingue Orientali, Università di Firenze. 65-83.
- Wagner Nagy, Beáta (ed.): Mikola-konferencia 2004. SzTE Department of Finnougristics. Szeged. 2005. p 136

VI. A kutatóhely tudományos teljesítményének főbb mutatói

A főigazgató/igazgató neve: Kenesei István

Intézeti átlaglétszám ¹ :121		ebből kutató ² : 86
Publikációk		
Az év folyamán megjelent összes publikáció száma ³ : 237		
<u>Könyv:</u>		
monográfia ⁴	magyarul: 4	idegen nyelven: 2
szerkesztett kötet ⁵ :	magyarul: 27	idegen nyelven: 9
egyéb kötet ⁶ :	magyarul: 3	idegen nyelven: 2
<u>Tanulmány, cikk⁷:</u>		
Hazai tudományos folyóiratban	magyarul: 36	idegen nyelven: 3
	idegen nyelven	külföldi folyóiratban: 11
Tanulmánykötetben	magyarul: 58	idegen nyelven: 50
Lexikoncikk	magyarul: -	idegen nyelven: -
<u>Tudományos ismeretterjesztő írás</u>		
	magyarul: 30	idegen nyelven: -
Hivatkozás⁸ (bibliográfiai adat nélkül)		
Összes hivatkozás száma	ca.863 magyarul: 621	idegen nyelven: 242
Részvétel a tudományos életben:		
Tudományos előadások száma összesen:	192	ebből nemzetközi: 84
Tudományos rendezvény szervezése összesen:	11	ebből nemzetközi: 5
Szakértői tevékenység:		
egyéni szaklektori vélemény összesen:	137	ebből külföldön: 27
opponensi vélemény összesen:	44	ebből külföldön: 5
egyéb szakértői vélemény:	589	ebből külföldön: 5
Részvétel tudományos testületben:		
elnöki tisztség összesen:	7	ebből külföldön: 4
tagság összesen:	78	ebből külföldön: 28
Tudományos fokozat, ill. cím megszerzése⁹:	PhD:	MTA doktora: 1
Felsőoktatásban végzett tevékenység:		
Felsőoktatási tevékenységet végző munkatársak száma ¹⁰ : 50		
Ebből doktori iskolában oktatók száma: 30	Doktori iskolát/programot vezetőik száma:	2+5
Elméleti kurzusok száma ¹¹ : 128	Gyakorlati kurzusok száma :	207
Pályázati adatok:		
OTKA-témák száma: 12	A támogatás összege:39	M Ft
OM NKTH-pályázat témáinak száma:7	A támogatás összege: 40	M Ft
Nemzetközi pályázatok száma:2	A támogatás összege: 2	M Ft
Ebből EU-forrásból:	A támogatás összege:	M Ft
Egyéb ¹² pályázati témák száma:7	A támogatás összege:31	M Ft